

F.RİDLİNİN “HEKAYƏÇİ ARDICILLIĞI” TRİLOGİYASINDA METAMODERNİZMİN İNİKASI XÜSUSİYYƏTLƏRİ

İngilis dramaturqu Filip Ridli bir yazıçı kimi həm uşaqlar, həm də böyüklər üçün əsərlər yazmışdır. Onun yazdığı pyeslər bəzən mübahisələr yaratmış, bəzən qınaq obyektinə çevrilmiş, bəzən də yüksək dərəcədə bəyənilmişdir [1]. Səhnə yazıçısı kimi Filip Ridli gənclər üçün “Hekayəçi ardıcılığı” (The Storyteller Sequence) adlı pyeslər yazmış və ailə tamaşaları üçün teatr əsərləriylə tanınmışdır. “Hekayəçi ardıcılığı” Filip Ridli tərəfindən gənclər üçün yazılmış bir pərdəli dram əsəridir. Londonun Şərqi qurulan tamaşalarda gənc qəhrəmanların travmalarını açmaq üçün nağıllardan və teatr konvensiyalarından istifadə edilir. Bu günə qədər ardıcılıqla beş tamaşa yazan yazıçı “Karamazoo”, “Fairytaleheart”, “Moonfleece”, “Sparkleshark” və “Brokenville” pyesləriylə şöhrət qazanmışdır. Qeyd edək ki, bu, pyeslərin xronoloji ardıcılıqla yazılması və ardıcılığı Ridlinin tamamlanmış “ardıcılığına” nümunədir. İndiyə qədər hazırlanmış beş tamaşanı bir araya gətirən Bloomsbury Methuen Drama onları 2015-ci ilin sonlarında nəşr etdi. “Karamazoo” Londonun Şərqi qurulan Ace adlı yeniyetmənin on beş dəqiqəlik monoloqudur. Tamaşanın kişi və qadın aktyorlar üçün iki variantı var. Ace məktəbdə ən məşhur gəncdir, avtobus dayanacağına gözləyir. Tamaşaçılarla qarşılıqlı əlaqə vasitəsilə biz görürük ki, Ace-in populyarlığı valideynin ölümündən sonra baş verir; Ölən ata/ananın danışdığı nağılları təkrar danışmaqla, Ace onları itirdiyini dərk edir və öz boşluğunu, eqoizmini dərk edir. “Fairytaleheart” isə 15 yaşlı iki gənc tərkdilmiş icma mərkəzində ümid və qorxularıyla birgə dağılmış ailələr, evsizliklə mübarizə aparırlar. Kirstinin anası iki il əvvəl vəfat edib, lakin o, atasının “ögey anası” ilə nişanlandığını elan etməsini seyr edir və kədərlənir. O, öz ad günündən gizlicə çıxır və bir vaxtlar anasının “səltənəti” olan icma mərkəzində tək qalır. O burada Gideonla görüşür. Gidion yaraşlıq, iddialı Kirstinin tam əksidir. O, saçları “siçovul quyruğuna” bənzəyən cılız bir oğlandır. Onlar karamazoon sehrli dünyasına daxil olur və “ışıqlı kəpənək” axtarırlar. Nəhayət, problemlərinə yeni bir işıqda baxmaq üçün güc tapırlar. Hekayə sanki onların öpüşmək üzrə baş verəcək səhnə ilə bitir.

“Sparkleshark” Ceyk adlı yeniyetmə haqqında tamaşadır. O, yaşadığı binanın damında tək oturub hekayələr yazarkən, onun məktəbində oxumağa başlayan və bu yaxınlarda yaşayış binasına köçən Polli adlı (kiçik qardaşının qayğısına qalan) bir qız gəlir. Əvvəlcə, o, Pollini, təhqir edir və özünü müdafiə edir, amma Polli onun işini tərifləyəndən sonra sakitləşir. Daha sonra insanlar müxtəlif səbəblərdən dama çıxırlar. Nataşa adlı qız Pollini axtarmağa gedir; Kerol sığıldığı üçün Nataşanı izləməyə başlayır. Daha sonra o, məktəbli Russell və onun iki dostu Buzz və Speed Fall, həmçinin Nataşanın keçmiş sevgilisi “emo” Şeynə zəng edir. Russell və dostları Jake-i damdan sallamaq üzrə olduqları zaman, onlara Jake-in hekayəsini eşitmək təklif edilir. O, əvvəlcə, Pollinin fikirləşdiyi üçün bunu söyləməkdə bir qədər tərəddüd edir, lakin sonda digərləri kimi bunu edir. Göründüyü kimi bu, bir şahzadə (Russell) və onun atları (Buzz və Speed), bir şahzadə (Polly), atası (Jake), bir ifritə (Tasha), bir sehrbaz (Şeyn) və sonunda bir qurbağa (Kerol) haqqında bir nağıldır. Hekayədə onlara Polly-nin qardaşı Finnin canlandırdığı parlaq pullara görə “Sparkleshark” kimi tanınan əjdaha hücum edir. Hər şey qərar verildikdə və bütün qrupun hekayələri oxumaq və həyata keçirmək üçün müntəzəm olaraq görüşməyə söz verməsi ilə başa çatdıqdan sonra əsər xoşbəxtliklə nəticələnir. “Moonfleece”, irqçilik, homofobiya və hakimiyyətdə olanların həm həqiqəti, həm də keçmişi necə təhrif etdiyi mövzuları ehtiva edən bir pyesdir. Bu əsər yaddaş və şəxsiyyətin sıx və həyəcanverici kəşfidir. Əsərdə süjet xətti üç xətt üzrə inkişaf edir. Tərkdilmiş ev, itirilmiş qardaş, gizli sevgi hekayəsi əsas mövzunun oxucuya çatdırılmasında mühüm rol oynayan vasitələrdir. Pyes xarakter, hekayə, emosiya, ehtiras və həqiqət vasitəsilə özünü ortaya qoyur. Söhbət həqiqəti yalandan ayırmağa çalışan bir qrup gəncdən gedir.

Londonun Şərqi böyüyüb tərkdilmiş qala mənzilində görüş təşkil edən gənc Kurtisin hekayəsidir. Uzun illər əvvəl, uşaq olanda Kurtis burada xoşbəxt yaşayırdı, lakin sonra faciə baş verdi və böyük qardaşı öldü. İndi Kurtis qardaşının ruhunu görür. Aparıcı şəxs olduğu sağ partiyanın həmkarları Gavin və Tommy-nin köməyi ilə Kurtis bu xəyalın niyə onu təqib etdiyini öyrənməyə çalışır. Bununla belə, işlər planlaşdırıldığı kimi getmir. Hazırda mənzildə iki nəfər yaşayır. Onlardan birinin hekayəsi var bu, Kurtisin həyatını sonsuza qədər dəyişdirəcək bir hekayədir.

“Brokenville” Ridlinin yeniyetmələr haqqında və yeniyetmələr üçün nəzərdə tutulmuş beş hissədən ibarət “Hekayəçi Ardıcılığı”nın bir hissəsidir. Bu, beş yeniyetmənin, bir uşağın və bir yaşlı qadının həyatını sıfıra endirir, onların hamısı adları açıqlanmayan bir fəlakətdən sonra özlərindən və bir-birlərindən qopmuşdurlar. Kədərli uşağa ətraflı hekayələrlə təsəlli vermək cəhdlərində qrup zənciri paylaşılan gülüşlər və uğursuzluqların etirafları arasında bağlanırlar, nəticədə özləri və yaxşılıq qabiliyyətləri haqqında daha çox öyrənirlər. Əsərdə parçalanmış və çürümüş bir dünyada padşahların və kraliçaların, əjdahaların və lənətlərin, sehrbazların, cadugərlərin və sevginin olduğu şıltaq ölkə təsvir edilir. Pyes naməlum apokalipsis tərəfindən dağıdılan yataq otağında uşaq və onun musiqi qutusunun təsviri ilə başlayır. Bir-bir yeniyetmələr və yaltaq bir yaşlı qadın zərif musiqi sədaları altında otağa yol tapır. Beş gənc və bir qoca olan yeni gələnlər adi bir yeniyetmə atleddən tutmuş, əyilmiş, yaşlı qadına qədər dəyişir. Yaşlı qadın hər birini səssiz uşağa nağıl danışmağa təşviq etdir. Uşağı sakitləşdirmək üçün onlar sehrli Brokenville diyarı haqqında atasının ətrafında hekayələr danışirlar. Onlar tərəfindən ərini xəstələndirən Kraliça Bruisenin nağılları danışılır. Birinci pərdədə yanan odun arasında oturan qoca bir vaxtlar evin qalıqlarından, “hər şeyin xarabalığa döndüyü bir diyar” hekayəsindən bəhs edir. Onun hekayəsi parçalanmış dünyanın sirli qalıqlarını birləşdirən Ridlinin digər dram əsərlərindəki məkanları xatırladır. Pyes dağıdılmış evdə yeddi unikal şəxsin ilkin

⁷⁸ Azərbaycan Dillər Universitetinin magistrantu. must.aydan@mail.ru

apokaliptik görüşünü təfərrüatlandırır. Sarsılmış Uşağı təsəlli etmək üçün Yaşlı Qadın israr edir ki, həm Uşağı, həm də özlərini məşğul saxlamaq üçün hər kəs nağıl danışmaqda iştirak etsin. Royalti və sehri bu nağıl hekayələrini danışaraq, personajlar bir-biri ilə əlaqə qurur və başa düşürlər ki, hətta bərpad dünyada belə özlərini tək hiss etmək lazım deyil. Brokenville hekayənin gücü və ünsiyyətin təkamülü haqqında bir pyesdir. Əsərin obrazları arasında olan soyuq ifadələr mürəkkəb, səmimi dialoqlara doğru ustalıqla inkişaf etmişdir.

Filip Ridlinin "Hekayəçi ardıcılığı" trilogiyasında metamodernizmin xüsusiyyətlərini görə bilərik. Metamodernizm müasir mədəniyyətdəki inkişafı ifadə etmək vasitəsi kimi son illərdə diqqəti cəlb edən bir termindir və iddia olunur XX əsrin sonlarında postmodern üslubdan kənara çıxan bir hərəkdir. Postmodernizm dekonstruksiya, istehza, pastiş, relativizm, nihilizm və böyük povestlərin rədd edilməsi ilə səciyyələndirilsə, metamodernizmi əhatə edən diskurs səmimiyyət, ümid, romantizm, təsir və böyük potensialın yenidən canlanması ilə məşğul olur, povestlər və ümumbəşəri həqiqətlər, eyni zamanda, postmodernizmdən öyrəndiklərimizin hamısını itirmirik [2]. Metamodernizmi izah etmək olsa onu bu şəkildə anlatmaq olar: yeni quruluş quruluşu uyğun olmalıdır. Bunu postmodernizmin hər şeyi məhv etmək istəyinə reaksiya kimi qiymətləndirmək lazımdır. Lakin metamodernizm modernizmlə eyni deyil. Modernizmin böyük planı zaman keçdikcə rasionallıq və obyektiv, düşünülmüş təhlil, elmin varlığın sirlərini açacağına inam üzərində qurulmuşdu. Metamodernistlər başa düşürlər ki, dünya üçün yeni forma yaratmaq natamam bir işdir və yalnız protosintez tək reallıqdır. İndi yaradıcılıq prosesində mifologiyadan, sosiologiyadan, fəlsəfədən, psixologiyadan kənara çıxmaq lazımdır. Daha sadə dillə desək, onun həm hər şeyin sintezi, həm də heçlik təcrübəsinin mahiyyəti olduğunu söyləyə bilərik [3].

Kütləvi xarakter nəticəsində insan şəxsiyyətinin dəyərdən düşməsi, emosiyasızlıq, biganəlik – postmodernizmdən qalan budur və metamodernizmi isə yeni mənəviyyət axtarılarına sövq edir. C.Coys çoxsaylı istinadlar və povestin xüsusi strukturu ilə postmodernizmə yol açmış, U.Vulf "şüur axını", D.Keruaq "körtəbii nəsr" metodunu yaratmışdır. Dünyadakı dəyişikliklərə əsaslanan qavrayışdakı fərqlər keçmiş təcrübə və konsepsiyaların yenidən nəzərdən keçirilməsinə səbəb olur. Məsələn, postmodernizm lingvistik determinizmi elan edir dilin qüdrəti, fikrin sözdən asılılığı irəli sürür, metamodernizm şərait olmayanda dilin istifadəsinə, söyləyiciyə, onun nitq vasitəsilə öz şəxsiyyətini necə formalaşdırmasına diqqət yetirməyə çalışır. Yəni, sözün heç bir mənası olmadığını, ədəbiyyatın özünü tükəndiyini, müəllifin "öldüyünü" sübut etmək cəhdləri artıq yoxdur. Müəllif ölməyib, müəlliflik qalacaq, daha fərdilik tənqidi yoxdur, şizoanaliz dövrü getdi [4, s. 18]. Filip Ridlinin "Hekayəçi ardıcılığı" Londonun Şərqində qurulan tamaşaların hər biri gənc qəhrəmanları travmaların açmaq üçün nağıllardan və teatr konvensiyalarından istifadəsinə görə bilərik. İrçilik, homofobiya və hakimiyətdə olanların həm həqiqəti, həm də keçmişini necə təhrif etdiyi mövzuları ehtiva edən bir pyeslərdi. Dramaturq əsərlərində səhv getmiş dünyanın portretini yaratmışdır. "Karagula" pyesində də bu müddəə əsas götürülür, lakin bu mövzunu yeni epik nisbətlərə çatdırır. Əsər minilliklər kimi görünən, üsyan dövrü şəkildə davam etdiyi bir dünyanın tarixidir. Cəmiyyətlər dəyişir, bir-birini qəsb edir və dünya tanınmaz dərəcədə təhrif edilir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Philip Ridley <https://tvseans.az/en/person/13732/filip-ridli>
2. The Storyteller Sequence https://en.wikipedia.org/wiki/The_Storyteller_Sequence
3. What is Metamodernism? <https://metamoderna.org/metamodernism/>
4. Вермолен Т., ван ден Аккер Р. Заметки о метамоде́рнизме [http://metamodernism.ru/notes/\(25.01.2017\)](http://metamodernism.ru/notes/(25.01.2017))
5. Постмодернизм и метамоде́рнизм: разграничение понятия и черты метамоде́реизма в современной литературе
6. James David; Seshagiri, Urmila (2014). "Metamodernism: Narratives of Continuity and Revolution".
7. Eve Martin Paul (2012). "Thomas Pynchon, David Foster Wallace and the Problems of Metamodernism". Journal of 21st-century Writings. 1 (1): 7–25.

Açar sözlər: F.Ridli, Hekayəçi ardıcılığı, metamodernizm, trilogiya

Key words: P.Ridley, the storyteller sequence, metamodernism, trilogy

Ключевые слова: Ф.Ридли, последовательность рассказчика, метамоде́рнизм, трилогия

Summary

The Storyteller Sequence is a series of one act dramas written for young people by Philip Ridley. The plays, all set in east London, use fairytale stories and theatrical conventions to reveal the traumas of their young protagonists. To date there are five plays in the sequence, although Ridley has intimated there will eventually be seven. Also we find Characteristics of metamodernism in F. Ridley's "Storyteller Sequence " trilogy. In metamodernism, the writer solves the problem he has set, and clarifies it with the method of analysis. Metamodernism was a way of life, an attitude to the world. He was not indifferent to what was happening, he was an innovator, even an ideologue. The article shows that in modernism there is a difference in style, in postmodernism mockery of the past and irony are manifested, while in metamodernism renewal takes place.

Резюме

"Последовательность рассказчика" серия одноактных драм, написанных Филипом Ридли для молодежи. Все пьесы, действие которых происходит в восточной части Лондона, используют сказочные истории и театральные условности, чтобы раскрыть травмы молодых героев. На сегодняшний день в последовательности пять пьес, хотя Ридли намекнул, что в конечном итоге их будет семь. Также мы находим характеристики метамоде́рнизма в трилогии Ф. Ридли «Последовательность рассказчика». Метамоде́рнизм был образом жизни, отношением к миру. Он был неравнодушен к происходящему, был новатором, даже идеологом. В статье показано, что в модернизме наблюдается различие стилей, в постмодернизме проявляется насмешка над прошлым и ирония, тогда как в метамоде́рнизме происходит обновление.

Rəyçi: dos.L.Ələkbərova